

Vejledning

om skolens støtte til elever
i læse- /skrivevanskeligheder

Inkluderende læseundervisning

Holstebro Kommune
Skoleafdelingen og PPR

Indledning

Denne vejledning om skolens støtte til elever i læse-/skrivevanskeligheder henvender sig til skolens lærere og til skolens ressourcecenter. Hensigten er at muliggøre en inkluderende læseundervisning, hvor alle elever i læsevanskeligheder oplever at have optimale muligheder for aktiv deltagelse i skolens liv og læring.

Vejledningen giver pejlemærker for tegn på læsevanskeligheder samt handlemuligheder for skolens indsats, så

- elever i risiko for læsevanskeligheder findes så tidligt som muligt
- elever i læsevanskeligheder modtager undervisningstilbud i overensstemmelse med elevens undervisningsmæssige behov
- elever i læsevanskeligheder tilbydes it-støtte

Vejledningen er udarbejdet i henhold til:

BEK nr. 380 af 28/04/2012 om folkeskolens specialundervisning og anden specialpædagogiske vejledning <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=141578>

Vejl. nr. 9082 af 26/02/2013 om folkeskolens specialundervisning og anden specialpædagogiske vejledning <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=145638>

Indhold

Skolens støtte til elever i læse-/skrivevanskeligheder:

Læse-/skrivevanskeligheder, hvad er det?	3
Inkluderende læseundervisning	4
Skolens støtte	5
Tidlig indsats	7
Observation og tegn på læsevanskeligheder	8
Indsatspyramiden	9
It-støtte til elever i læsevanskeligheder	11

Pejlemærker og indsats:

Indskoling: Observation, tegn og indsats	12
Melletrin: Observation, tegn og indsats	16
Udskoling: Observation, tegn og indsats	20
Litteratur	23

Læse-/skrivevanskeligheder, hvad er det?

At være i læsevanskeligheder vil sige, at læsefærdighederne ikke slår til i elevens møde med teksten. Læsevanskeligheder er altså bestemt både af elevens læsefærdigheder og af hvor store krav, der fx stilles til læsefærdighederne i undervisningen.

Faktorer, som kan påvirke elevens læse-/skriveudvikling:

- generelle kognitive forudsætninger
- specifikke kognitive forudsætninger, fx opmærksomhed, arbejdshukommelse, forarbejdningshastighed, sprogforståelse
- socioøkonomiske og kulturelle forhold
- motivation
- manglende eller uhensigtsmæssig undervisning

Læsevanskeligheder fremtræder forskelligt. Både symptomer og årsager kan være mange, og de viser sig i forskellige grader, som griber ind over hinanden. Overordnet kan der peges på følgende kategorier (jf. Elbro 2006):

Ordblindhed eller dysleksi er markante vanskeligheder med at lære at bruge skriftens lydprincip. Disse vanskeligheder fører til besvær med at tilegne sig hurtig og sikker ordafkodning, som igen fører til begrænset læseforståelse. Det er ikke umuligt at lære det, men det er vanskeligere for den ordblinde elev end for andre.

De centrale kendetegn er:

- mange læsefejl i modstrid med skriftens lydprincip
- vanskeligheder med at læse nye ord
- langvarige vanskeligheder med stavning

Ordblindhed skyldes ikke generelle sproglige vanskeligheder, lav intelligens eller utilstrækkelig undervisning. Ordblindhed ses ofte i familien.

Sammensatte sproglige læsevanskeligheder er, når eleven har andre sproglige vanskeligheder oven i problemerne med afkodning, hvilket kan føre til markante vanskeligheder med etablering af den automatiserede læsning. Eleven har svært ved at genkende ordene og staver sig ofte gennem teksten bogstav for bogstav, - stavelæser.

De centrale kendetegn er:

- begrænset ordforråd og sproglig hukommelse samt langsom bogstavindlæring og svag sprogforståelse
- langsom benævnelse samt vanskeligheder med umiddelbar ordgenkendelse
- vanskeligheder med sproglyd samt usikker og langsom læsning

Vanskeligheder med sprogforståelsen i læsning betyder, at eleven har svært ved at skabe mening og sammenhæng i de tekster, der læses. Disse vanskeligheder viser sig ofte på mellemtrinnet i forbindelse med læsning i fagene, og/eller hvis eleven ikke læser nok.

De centrale kendetegn er:

- et begrænset ordforråd
- usikkerhed med hensyn til ordenes betydning og betydningsfelt
- manglende aktivering af baggrundsviden, relevant forforståelse for teksten, at foretage relevante følgeslutninger (at læse mellem linjerne)

Mange elever med dansk som andetsprog er fx i læsevanskeligheder grundet begrænset ordforråd og usikkerhed med hensyn til ordenes betydning og betydningsfelt.

Inkluderende læseundervisning

Den inkluderende læseundervisning giver elever i læsevanskeligheder muligheder for deltagelse i skolens læringsfællesskab. Derfor må undervisningen løbende tilrettelægges, så alle eleverne oplever sig som anerkendte og aktive deltagere i undervisningen. De skal opleve, at deres læsefærdigheder til stadighed udfordres og udvikles i overensstemmelse med deres forudsætninger og behov.

Strategien i skolens inkluderende læseundervisning:

- alle lærerne har viden om og ansvar for elevernes læseundervisning
- der foregår en løbende intern læseevaluering i almenundervisningen med hensigtsmæssig opfølgning i klassen
- der udarbejdes konkrete og tydelige elevplaner for støtteundervisningen til elever i læsevanskeligheder
- skolens læsevejleder deltager i lærersamarbejdet på tværs af klasser og klassesetrin og i samarbejdet med skolens ressourcecenter
- på skolen er der ressourcelærere med kompetence til at støtte elever i klassen, på hold eller i den supplerende undervisning

Læsefaglig vurdering

I skolens interne læseevaluering må fokus til stadighed være på sammenhængen mellem undervisningens tilrettelæggelse og gennemførelse og elevens læringsudbytte. For elever, der viser tegn på læsevanskeligheder, bør skolens læsevejleder følge op med en individuel læsefaglig vurdering.

Elevplan for støtteundervisning

Det er vigtigt at inddrage eleven ved udarbejdelsen af elevplanen.

Læringsmålene og kriterierne for målopfyldelsen skal være tydelige og klare samt med høje, men passende forventninger og med mulighed for både feedback og feedforward.

Derfor bør elevplanen indeholde flg., så det er helt klart for eleven:

- **hvad kan jeg?** – konkret beskrivelse af læsefærdighederne, så eleven bliver opmærksom på egne læsefærdigheder
- **hvad skal jeg lære?** – tydelige og klare mål
- **hvad skal jeg gøre?** – vejledning til eleven i, hvordan og med hvad, der kan arbejdes for at nå målet
- **hvordan kan jeg se, at jeg er på rette vej?**
- **hvordan klarer jeg mig, og hvor skal jeg hen herfra?** – evaluering
- klar beskrivelse af omfang, og hvordan støtten gives

Skolens støtte

Støtte i klassen

For at sikre at støtten til elever i læsevanskeligheder i videst mulig omfang finder sted i den almindelige klasse, kan der anvendes undervisningsdifferentiering, holddannelse i klassen, på årgangen eller trin samt tolærerordning.

Supplerende undervisning eller anden faglig støtte

De elever, der har brug for støtte, og som ikke alene kan understøttes ved brug af undervisningsdifferentiering og holddannelse, skal tilbydes supplerende undervisning eller anden faglig støtte.

Det er skolelederen, som træffer beslutning om supplerende undervisning til de elever, som efter en skønsmæssig faglig vurdering har behov for støtte i forhold til læring og fagligt udbytte af undervisning.

Den supplerende undervisning placeres uden for elevens fagopdelte undervisning, fx i den tid af den understøttende undervisning, der er afsat til lektiehjælp og faglig fordybelse.

Anden faglig støtte består bl.a. i rådgivning til forældre, lærere m.v.

Undervisningsmaterialer og hjælpemidler

Særlige undervisningsmaterialer og tekniske hjælpemidler skal stilles vederlagsfrit til rådighed for eleverne i og uden for skoletiden. Skolen skal i den forbindelse sikre, at den enkelte elev i fornødent omfang instrueres i brugen af hjælpemidlet, fx it.

Beredskab

Skolelederen har ansvaret for, at der på skolen er et beredskab, som gør det muligt at vurdere en elevs undervisningsbehov, hvor der er anledning til bekymring.

På skolen er det en læsevejleder med kompetence til at undersøge og vurdere læsevanskeligheder, herunder ordblindhed.

Fremgangsmåden fra observation i klassen til støtte, fx:

- lærerens observationer og/eller læseevalueringen i klassen viser, at eleven ikke præsterer, som forventet
- elevens læsefærdighed og undervisningen i klassen drøftes med læsevejlederen
- læsevejlederens vejledning kan give anledning til:
justering af undervisningen med opfølgning efter aftalt periode eller
læsefaglig vurdering ved læsevejleder med forslag til indsats
- ved læsefaglig vurdering indstiller læreren i samarbejde med forældrene eleven til skolens ressourcecenter, hvor elevens undervisningsbehov drøftes
- skoleleder træffer beslutning om indsats, evt. suppleret med yderligere observation og/eller indstilling til PPR
- lærer og læsevejleder udarbejder elevplan for støtteundervisning

Tidlig indsats

En tidlig indsats kan styrke elevens forudsætninger for læsetilgængelse.

I begyndelsen af 0. kl. sprogvurderes alle elever med Rambøllsprog, så undervisningen allerede fra starten af skoleforløbet kan tage udgangspunkt i det enkelte barns sproglige kompetencer og forudsætninger.

Sprogvurderingen følges op af en sprogkonference, hvor børnehaveklasselederen sammen med skolens talepædagog og læsevejleder drøfter indsatsen for de elever, som har behov for en fokuseret eller særlig indsats.

De tidlige tegn på ordblindhed og andre læsevanskeligheder i 0. klasse er bl.a.:

- manglende bogstavkendskab
- svag fonologisk opmærksomhed
- forsinket sprogforståelse

I foråret i 1. klasse evalueres alle elever med Ordlæs 1. Hermed har skolen mulighed for at tilpasse læseundervisningen og it-støtten til de elever, som endnu ikke har en stabiliseret ordafkodning.

I starten af 3. kl. screenes alle elever for ordblindhed (dysleksi) med nonordsdiktaten i DVO-testen. Skolens læsevejleder skal herefter lave en individuel vurdering af de elever, som er i risiko for ordblindhed.

Elever med ordblinddevanskeligheder bør efterfølgende tilbydes intensiv undervisning i skriftsprogets lydprincip, fx VAKS.

Elever med svære ordblinddevanskeligheder vil ofte have behov for mere støtte til læsning end direkte undervisning i skriftsprogets lydprincip. Disse elever bør derfor vurderes med en individuel læsefaglig undersøgelse, så støtten kan gives i forhold til de læsevanskeligheder, som eleven er i.

Fra 2015 vil DVO-testen blive afløst af en ordblindetest for indskolingen udarbejdet for UVM.

Observation og tegn på læsevanskeligheder

I alle klasser er der elever i læsevanskeligheder. Derfor er lærernes observationer i undervisningen afgørende for en tidlig og målrettet indsats. Overordnet kan elevens forudsætninger deles i tre kategorier:

- tekstrelaterede: Viden om skriftsprog, ordafkodning, læsestrategier, håndtering af skriveredskaber, herunder it
- tekstuafhængige: Kognitive forudsætninger, mundtligt sprog, for forståelse og viden om skriftsprog
- personlige forudsætninger: Motivation for at læse og skrive samt skriftsproglig selvvurdering

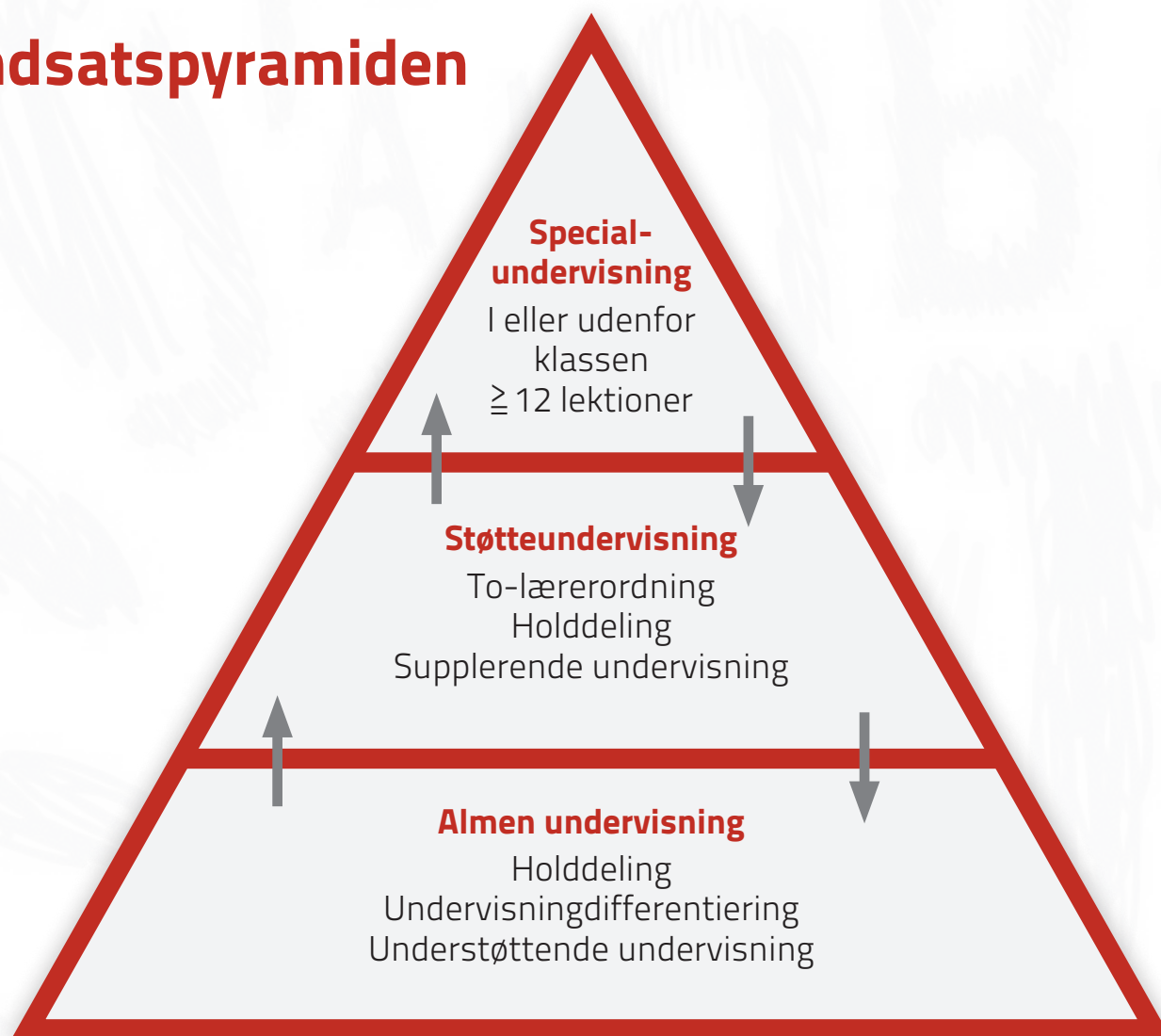
(Pøhler og Pøhler, 2009)

Hvis der er bekymring for elevens læseudvikling, kan læreren:

- iagttage, om der er tegn på læsevanskeligheder i den daglige undervisning
- søge vejledning hos læsevejlederen
- tale med eller om eleven og undersøge, om der er en sammenhæng med omgivelserne: skolen og hjemmet. Ofte er der god viden at hente om eleven hos eleven selv eller forældrene

Indsatspyramiden

Almen undervisning

Den forebyggende læseundervisning i klassen omfatter undervisningsdifferentiering og holddeling i klassen, på årgangen eller trin, evt. suppleret med understøttende undervisning.

Den forebyggende læseundervisning kan være:

- læsebånd med særlig støtte til elever i læsevanskeligheder
- læsemakkerforløb på tværs af årgange
- lektiecafé som en del af den understøttende undervisning
- læsning og skrivning med it-støtte

Lærerne bør have adgang til skolens læsevejleder for vejledning om differentiering og holddeling i klassen, valg af undervisningsmaterialer mv.

Læsevejledningen kan med fordel formaliseres, fx:

- læsevejlederen deltager i klassens/årgangens teammøder en eller to gange årligt
- klasselæsekonferencen, hvor indsatsen i klassen drøftes
- fastlagt tid til læsevejledning, fx tirsdag fra kl. 12 -13

Støtteundervisning

Støtteundervisningen er den inkluderende undervisning, som omfatter støtte i klassen, fx to-lærerordning, læsekursus i forbindelse med holddeling eller den supplerende undervisning placeret uden for den fagopdelte undervisning.

Støtten kan være:

- kursus i sproglig opmærksomhed
- tidlig læsehjælp
- VAKS-kursus
- særligt tilrettelagt læseforløb/bånd med få elever
- kursus i brug af it-støttende programmer
- morfemkursus
- kursus i genrelæsning/-skrivning

I forbindelse med støtteundervisningen:

- udarbejdes elevplan for støtteundervisningen
- følges eleven med læselog, som klasselærer er ansvarlig for, fx på intra
- har lærer og ressourceleverer fællesansvar for undervisningen
- laves aftaler om lektier

Støtteundervisningen bør gives af læsevejleder eller anden ressourceleverer med kompetence til undervisning af elever i læsevanskeligheder.

Læsevejlederen kan få vejledning fra kommunens læsekonsulent, samt sparring i det kommunale læsevejledernetværk.

Specialundervisning

Skolens specialundervisning skal omfatte mindst 12 ugentlige lektioner.

Den skal fortrinsvis gives i klassen og/eller som supplerende undervisning, men kan også gives uden for klassen som særligt tilrettelagt undervisning parallelt med den almindelige undervisning. Specialundervisning uden for klassen gives kun, hvis skolelederen ud fra PPR-vurdering og efter samråd med forældrene vurderer, at eleven ikke får det nødvendige udbytte af specialundervisning i klassen og/eller den supplerende undervisning.

Specialundervisningen kan fx omfatte 12 ugentlige lektioner i 10 uger tilrettelagt på en sådan måde, at eleven i videst mulig omfang kan følge klassens undervisning.

Læsekurset på Rolf Krake Skolen er Holstebro kommunes tilbud om specialundervisning til elever i læsevanskeligheder.

Eleverne modtager al deres undervisning på læsekurset i den periode, de er visiteret til læsekurset. Undervisningen foregår i samarbejde med den enkelte elevs skole før, under og efter læsekurset.

Eleverne skal være indstillet til PPR og optages på læsekurset efter forudgående kommunal visitation.

Læsekursets lærere arbejder sammen med PPR og kommunens læsekonsulent.

It-støtte til elever i læsevanskeligheder

Alle elever i Holstebro har adgang til de it-støttende programmer i ViTre på skolernes pc'er. Alle klassens lærere har ansvaret for, at eleven i læsevanskeligheder anvender de it-støttende programmer.

It-ressourcelærer

På skolen bør der være en it-ressourcelærer med didaktisk kompetence til at vejlede eleven og klassens lærere, og som følger brugen af de it-støttende programmer i undervisningen. Mindst en gang om året afholdes møde mellem elev, forældre, lærer fra klassen samt skolens it-ressourcelærer, hvor it-støtten justeres.

Tilgængelighed til pc

Elever i læsevanskeligheder skal have let adgang ViTre-programmerne. Dette gælder især de ordblinde elever og elever i sammensatte sproglige læsevanskeligheder. Elever i svære læsevanskeligheder bør have personlig pc med ViTre tilpasset elevens specifikke behov.

Aftal med eleven og forældrene om:

- eleven har adgang til en af skolens pc'er og ViTre installeres på pc i hjemmet. Dokumenter sendes fx via intra, dropbox eller lagres på USB-stik
- skolen stiller pc med ViTre-programmerne til rådighed for eleven, som benytter denne pc både i skolen og derhjemme
- eleven vælger at bruge egen pc. Skolen lægger ViTre på elevens bærbare pc

Tale-til-tekst programmet Dictus kan tilbydes de elever, som ikke kan anvende ViseOrd. Skolerne kan låne licens et halvt år ved henvendelse til kommunens læsekonsulent eller it-tovholder.

Digitale tekster

Alle tekster, som anvendes i undervisningen, bør digitaliseres, så de kan læses af elever i læsevanskeligheder.

Tilmelding til NOTA med tilhørende bibliotek E17:

- skolelederen eller læsevejlederen kan, når der foreligger dokumentation for ordblindhed, tilmelde eleven til NOTA
- skolelederne kan tilmelde elever i andre læsevanskeligheder til NOTA, når der foreligger dokumentation på handicap fra PPR eller læge
- lærerne kan tilmeldes Nota med skolelederens dokumentation af ansættelsesforhold

Undervisning i brug af it-støtte og digitale baser

- alle elever med behov for it-støtte skal have kursus i brug af ViTre og E17
- elevens forældre skal have viden om ViTre og E17
- elevens lærere skal have kursus i it-støttende undervisning, herunder brug af ViTre og E17

Indskoling: Observation og tegn

En tidlig indsats er afgørende for elevens læse-/skriveudvikling.

Når læreren observerer tegn på læsevanskeligheder i den daglige undervisning, som giver anledning til bekymring, bør skolens læsevejleder kontaktes for læsefaglig vejledning.

0. klasse

- ordblindhed i familien
- mangler lyst til at få historier læst højt
- vanskeligheder med at rime
- husker ikke rim og remser eller sangtekster
- ringe opmærksomhed i forhold til lyde
- vanskeligheder med at dele og arbejde med ord i mindre dele, fx at finde forlyd, reducere forlyd
- viser ingen eller kun ringe interesse for at lære bogstaver og ord
- kender i begyndelsen af 0. kl. mindre end 8 bogstaver
- vanskeligheder med at lære og huske bogstaver og tal
- vanskeligheder med hurtigt at benævne ord
- begrænset ord- og begrebsforråd
- vanskeligheder med at fortælle en kort historie, anvender fx enkeltord i stedet for sætninger
- begrænset sprogforståelse, fx at forstå en længere besked

1. - 3. klasse

- viser kun ringe interesse for at læse og skrive
- har ikke sikkert alfabetkendskab
- mangler angrebsteknikker i forhold til ord, fx vanskeligheder ved at omsætte bogstaver til lyd og lyd-rækkefølger til ord

- vanskeligheder med hurtigt at genkende småord ved læsning
- skriver små lydrette ord forkert
- eleven forsøger at lære teksten udenad
- vanskeligheder med at lære engelsk

Materiale til læseevaluering i klassen

- Rambøllsprog
- Skriftsproglig udvikling: Bogstavprøve 1 og 2
Ordlæs 1 og 2
Sætningslæs 1 og 2
- ST-prøve 2 og 3
- Læsemåleren
- DVO nonordsdiktaten
- LUS
- Det gode læseforløb
- Det gode skriveforløb
- Nationale test i læsning 2. klasse

Materiale til individuel læseevaluering

- IL-Sprog og bogstav
- IL-Basis
- Gladsaxematerialet (2. kl.)
- DVO- individuelle screening
- Testbatteriet (fra 3. kl.)

Indskolingen - Indsats

Allerede ved skolestarten opdager barnet sine læsevanskeligheder ved at spejle sig i de andre børns læsefærdigheder. Derfor spiller de voksne omkring barnet, forældrene, lærerne og pædagogerne en afgørende rolle for barnets forståelse af sig selv og sin situation, – at der også er en vej til læsning og læring for mig.

I denne tidlige indsats er det vigtigt at arbejde med alt, hvad der giver glæde ved udforskning af sproget, lyst til læsning af bøger og lyst til at skrive.

Almen undervisningen

Læsning i almenundervisningen er beskrevet i skolens handleplan for læsning.

Den forebyggende læseundervisning kan fx omfatte:

- læsemakkerforløb på tværs af årgange, fx Book-Boddies programmet
- læsning og skrivning med it-støtte
- læsetræning i den understøttende undervisning

Støtteundervisning

Støtteundervisning omfatter støtte i klassen, fx tolærerordning, læsekursus i forbindelse med holddeling, eller supplerende undervisning uden for den fagopdelte undervisning. Fx:

- kursus i sproglig opmærksomhed
- tidlig læsehjælp
- VAKS-kursus
- særligt tilrettelagt læseforløb/bånd med få elever

Bh. klassen

- intensiv undervisning på hold, fx fleksibel holddannelse, da det er forskelligt, hvor meget og hvor længe barnet har behov
- vær direkte, udpegende og systematisk, så eleven ved, hvad han/hun skal lægge mærke til i undervisningen
- der skal være en klar progression med plads til mange gentagelser
- sæt tydelige og overskuelige mål for undervisningen med løbende evaluering
- lav læselogbog
- arbejde med alt, der giver glæde ved bøger og højtlesning, legeskrivning og børnestavning samt udforskning af sproget
- arbejde med dialogisk læsning
- arbejde ud fra elevens sproglige færdigheder med sproglig opmærksomhed på alle niveauer fra hele ord til enkeltlyd
- arbejde med bogstavernes navne, lyde og form med anvendelse af det visuelle billede, lyden, føle formen m.m.
- arbejde med distinkthed, dvs. tydelig ud-tale af ord (robotsprog)
- inddrag forældrene i indsatsen for at styrke elevens sproglige og skriftsproglige udvikling

1.- 3. klasse

- iværksæt tidlig læsehjælp, når eleven ikke kan følge den almindelige undervisning i 1. kl., fx 20 min. hver dag/10 uger på hold.
- sæt tydelige og overskuelige mål sammen med eleven, så eleven ved, hvad der skal arbejdes med og kan følge med i tegn på udvikling af læsefærdighed
- der skal være en klar progression med plads til mange gentagelser
- lav læselogbog
- modeller opbygningen af læsestrategier, så eleven ved, hvad han/hun kan gøre
- repetition af de 3 alfabeter med anvendelse af det visuelle billede, lyden, føle formen m.m.
- arbejd med skrivning for at støtte elevens opmærksomhed på tilegnelsen af skriftsproget
- arbejd med læseforståelsen, især ord- og begrebsforråd
- systematisk læsetræning i tekster tilpasset elevens niveau, gerne med genlæsning af kendt tekst
- eleven har en læseven, som dagligt læser med eleven, fx ved makkerlæsning eller i skolens understøttende undervisning
- it-støtte med ViTre-programmerne introduceres
- lær eleven at anvende ViTal til oplæsning af tekst, og at anvende ViseOrd efterhånden som børnestavningen anvendes mindre og mindre
- kursus for klassens lærere og elevens forældre i ViTre.
- løbende vejledning fra læsevejleder og ressource lærer for it-støtte

Fra 3. klasse, desuden

- kursus med fokus på det fonologiske princip, fx VAKS
- arbejd med strategier for ordlæsning, fx lyd syntese/analyse, analogi, morfologi
- lav plancher, der systematiserer de ord, eleven arbejder med
- arbejd med skriftlig fremstilling, fx at skrive i genrer med anvendelse af skrive rammer
- arbejd med elevens egen forståelse af sin læring

Specialundervisning

Specialundervisning i læsning bør ikke iværksettes for elever i indskoling.

Gode råd om lektier

- indhold og omfang af lektier skal være differentieret til elevens læsefærdighed
- der skal være sammenhæng mellem elevens undervisning og lektierne
- det skal være tydeligt, hvad eleven har for, lav evt. en lektiebog
- lektierne skal være aftalt i et samarbejde mellem forældrene og lærerne
- de fællestekster, som klassen arbejder med, skal eleven også læse på den ene eller anden måde. Lav evt. konkret aftale med forældrene om hvordan

Inspiration til undervisningen:

Arnbak, E. og Borstrøm, I. (2009): Vaks. Gyldendal

Emtoft, L. og Esmann, S. (2012): Læsning der lykkes. Dafolo

Frost, J. (2003): Principper for god læseundervisning. Dansk psykologisk Forlag

Gade, M. (2012): Dansk med it. Vis mig hvordan. Akademisk Forlag

Lund og Otzen (2013, 2. udg.): Specialpædagogisk guide til læsning og skrivning.

Specialpædagogisk Forlag

Møller, L. og Juul, H. (2012): Skriftsproglig udvikling. Lærervejledningerne: Bogstavprøve 1 og 2, Ordlæs 1 og 2 samt Sætningslæseprøve 1 og 2. Dansk psykologisk Forlag.

Østergaard, K. og Kjær, G. (2007): Erfaringer med læseløftet. Forlaget Læs

Mellemtrin

– Observation og tegn

En tidlig indsats er afgørende for elevens læse-/skriveudvikling.

Når læreren observerer tegn på læsevanskeligheder i den daglige undervisning, som giver anledning til bekymring, bør skolens læsevejleder kontaktes for læsefaglig vejledning.

Tal med eller om eleven og undersøg, om der er en sammenhæng med omgivelserne: skolen og hjemmet. Ofte er der god viden at hente om eleven hos eleven selv eller forældrene.

Tegn

- ordblindhed i familien
- eleven undgår læsning og skrivning
- manglende automatisering af læsningen med mangelfulde afkodningsstrategier ved nye ord
- utilstrækkeligt ord- og begrebsforråd
- kan misforstå information
- læser langsomt og upræcist i alle fag
- problemer med at genfortælle tekster
- svært ved at læse mellem linjerne og reflektere over det læste
- svært ved at besvare åbne spørgsmål til teksten
- manglende genrekendskab
- vanskeligheder med at stave
- problemer med at formulere sig skriftligt
- vanskeligheder med at lære fremmedsprog
- nederlagsfølelse, evt. sociale problemer

Materiale til læseevaluering i klassen

- Skriftsproglig udvikling: Ordlæs 2
- Skriftsproglig udvikling: Sætningslæs 2
- Læsemåleren
- ST-prøverne 4 – 5 - 6
- Nationale test i læsning 4. og 6. klasse
- Læs 5
- TL 1

Materiale til individuel læseevaluering

- Testbatteriet
- Elbros ordlister
- IL - Mellem

Mellemtrin - Indsats

Almen undervisningen

Læsning i almenundervisningen er beskrevet i skolens handleplan for læsning.

Den forebyggende læseundervisning kan fx omfatte:

- læsebånd med særlig støtte til elever i læsevanskeligheder
- læsemakkerforløb på tværs af årgange
- læsning og skrivning med it-støtte
- læsetræning i den understøttende undervisning
- lektiecafé som en del af den understøttende undervisning

Støtteundervisning

Støtteundervisning omfatter støtte i klassen, fx tolærerordning, læsekursus i forbindelse med holddeling, eller supplerende undervisning uden for den fagopdelte undervisning.

Støtten kan fx være:

- morfemkursus
- særlig støtte på hold i forbindelse med læsebånd
- særligt tilrettelagt læseforløb på hold med få elever, fx 1 lektion hver dag/10 uger
- særligt tilrettelagt forløb i genrelæsning/-skrivning
- kursus i brug af it-støttende programmer
- støtte i klassen ved it-ressourcelærer

Der bør udarbejdes elevplan for støtteundervisningen, hvori der sættes tydelige mål for det, der skal læres, og hvordan målene evalueres.

Der er vigtigt at dele læringsmålene med eleven, så eleven forstår: "Hvor er jeg på vej hen?" og forstår, hvordan målopfyldelsen ser ud: "Hvordan klarer jeg mig?", "Hvilke fremskridt gør jeg?", og ikke mindst "Hvordan kommer jeg videre herfra?"

I forbindelse med støtteundervisning:

- lav læselogbog, gerne sammen med eleven, så læringsprogressionen følges
- arbejd med elevens egen forståelse af læring
- anvend modellerende, guidende og dialogbaseret undervisning
- arbejd med strategier for ordlæsning, fx lydsyntese/analyse, analogi, morfologi
- lav plancher, der systematiserer de ord, eleven arbejder med
- arbejd med strategier for læseforståelse, fx læseformål, ordforråd, semantik, tekstbånd, genrer
- systematisk og daglig læsetræning i tekster på elevens niveau
- arbejd med skriftlig fremstilling, fx at skrive i genrer med anvendelse af skriverammer

- it-støtte med ViTre bør være integreret i alle læse- og skrivefag
- kursus i brugen af ViTre til elev, klassens lærere samt forældre
- løbende adgang til ressource lærer for it-støtte
- arbejde med læseforståelsesstrategier ved anvendelse af it-støtte, fx hvilke tekster bør læses med hvilken oplæsning
- arbejde med strategier for anvendelse af ViseOrd, fx at søge det rigtige ord, genlæsning med ViTal samt anvendelse af betydningsordbog
- de elever, der evt. ikke kan bruge ViseOrd, kan tilbydes brug af Dictus
- eleven tilmeldes NOTA og lærer at bruge E17

Gode råd om lektier

- omfang og indhold af lektier skal være differentieret til elevens læsefærdighed
- der skal være sammenhæng mellem elevens undervisning og lektierne
- lektierne skal være aftalt i et samarbejde mellem eleven, forældrene og lærerne. Jo ældre eleven er, jo mere må eleven tage medansvar for omfanget af lektierne
- det skal være tydeligt, hvad eleven har for, lav evt. en lektiebog
- samarbejd evt. med skolens lektiehjælp
- de fællestekster, som klassen arbejder med, skal eleven også læse på den ene eller anden måde
- undervis eleven i hvilke strategier, der kan bruges hjemme til at løse hjemmeopgaverne

Specialundervisning

Specialundervisningen bør samordnes med undervisningen i elevens klasse, og der skal udarbejdes en elevplan for specialundervisning. Der skal af elevplanen fremgå hvilke aftaler, der er indgået med forældrene om omfanget, indholdet og organiseringen af undervisningen, samt hvilke hjælpemidler, der skønnes nødvendige for, at eleven kan opnå bedst muligt udbytte af undervisningen.

Skolen specialundervisning kan fx være et læsekursus på 12 lektioner i 10 uger, hvor der arbejdes med:

- brug af ViTre og Dictus
- automatisering af læsning
- læseforståelsesstrategier ved "lytte"- læsning af både fiktive tekster og fagtekster
- skrivning af tekster i forskellige genrer
- læselog med refleksion over egen læring

Kommunalt læsekursus på Rolf Krakeskolen:

Før

Eleven er motiveret for læsekursus

Eleven har modtaget støtteundervisning

Eleven er introduceret til it-støtte med ViTre, og har adgang til ViTre på skole og i hjemmet.

Eleven er tilmeldt
NOTA

Under

Der arbejdes med:
Læse-/skrivestrategier

Brug af it-støttede programmer

Indsigt i læsevanskelighed

Elevens klasselærer deltager 3 timer i dansk-undervisningen på læsekurset

Efter

Elevens lærere har kursus i brug af ViTre og viden om it-støttet undervisning

Der knyttes it-ressourcelærere til eleven

Opfølgende indsats på skolen evalueres af ressourcecenter efter 1/2 år

Inspiration til undervisningen:

Emtoft, L. og Esmann, S. (2012): Læsning der lykkes. Dafolo

Friedheim, G. (2006): At læse for at lære. Gyldendal

Frost, J. (2003): Principper for god læseundervisning. Dansk psykologisk Forlag

Gade, M. (2012): Dansk med it. Vis mig hvordan. Akademisk Forlag

Lund og Otzen (2013, 2. udg.): Specialpædagogisk guide til læsning og skrivning. Specialpædagogisk Forlag

Møller, L. og Juul, H. (2012): Skriftsproglig udvikling. Lærervejledningerne: Ordlæs 1 og 2 samt Sætningslæseprøve 1 og 2. Dansk psykologisk Forlag

Udskoling - Tegn og observation

Når læreren observerer tegn på læsevanskeligheder i den daglige undervisning, som giver anledning til bekymring, bør skolens læsevejleder kontaktes for læsefaglig vejledning.

Tal med eleven og undersøg om der er en sammenhæng med omgivelserne: skolen og hjemmet. Ofte er der god viden at hente hos eleven selv eller hos forældrene.

Tegn

- ordblindhed i familien
- undgår læsning og skrivning
- udsætter opgaver med læsning og skrivning
- læser langsomt og upræcist i alle fag
- begrænset ord- og begrebsforråd, fx på grund af manglende læseerfaringer
- svært ved at tilpasse læsemåde til læseformål
- manglende genrekendskab
- vanskeligheder med at navigere i og sortere i multimodale tekster
- problemer med at resumere tekster
- svært ved at læse mellem linjerne og reflektere over det læste
- svært ved at besvare åbne spørgsmål til teksten
- vanskeligheder med retstavning
- problemer med at formulere sig skriftligt
- vanskeligheder med at lære fremmedsprog
- nederlagsfølelse, evt. sociale problemer

Materiale til læseevaluering i klassen

- TL 2 - 4
- ST-prøverne 7 - 9
- Nationale test i læsning 8. klasse

Materiale til individuel læseevaluering

- Elbros ordlister
- DIAVOK: Find det, der lyder som et ord.
- IL - Mellem
- IL - Ungdom

Udskolingen - indsats

Almen undervisningen

Læsning i almenundervisningen er beskrevet i skolens handleplan for læsning.

Den forebyggende læseundervisning kan fx omfatte:

- læsebånd med særlig støtte til elever i læsevanskeligheder
- læsning og skrivning med it-støtte
- træning af læse- og skrivestrategier i den understøttende undervisning
- lektiecafé som en del af den understøttende undervisning

Støtteundervisning

Støtteundervisning omfatter støtte i klassen, fx tolærerordning, læsekursus i forbindelse med holddeling, eller supplerende undervisning uden for den fagopdelte undervisning.

Støtten kan fx være:

- morfemkursus
- særligt tilrettelagt forløb i genrelæsning/-skrivning på hold med få elever
- kursus i brug af it-støttende programmer
- støtte i klassen ved it-ressourcelærer

Der bør udarbejdes elevplan for støtteundervisningen, hvori der sættes tydelige mål for det, der skal læres, hvordan målene evalueres, samt mulige fravigelser fra FSA/FA10.

Der er vigtigt at dele læringsmålene med eleven, så eleven forstår: "Hvor er jeg på vej hen?" og forstår, hvordan målopfyldelsen ser ud: "Hvordan klarer jeg mig?", "Hvilke fremskridt gør jeg?" og ikke mindst "Hvordan kommer jeg videre herfra?".

I forbindelse med støtteundervisningen:

- læselog med refleksion over egen læring
- arbejde med elevens fleksible brug af læsestrategier og elevens egen tænkning om brug af strategier, herunder læsning med it-støtte
- arbejde med læseforståelsesstrategier i forhold til forskellige læseformål og teksttyper
- arbejde med skriftlig fremstilling, fx at skrive i forskellige genrer med anvendelse af skrive-rammer
- kursus i stavning med fokus på morfologi, herunder brug af ViseOrd
- opfølgning og videreudvikling af it-støtte med ViTre, evt. Dictus
- eleven tilmeldes NOTA og lærer at bruge E17
- it-støtte med ViTre er integreret i alle læse- og skrivefag
- forberedelse af ugens opgaver med særligt henblik på brug af it-støtte
- forberedelse og efterbehandling af dagens opgaver sammen med ressource-lærer
- hjælp til strukturering af projekter og emner

Specialundervisning

Se evt. skolens specialundervisning i læsning for mellemtrinnet

Gode råd om lektier:

- omfang og indhold af lektier skal være differentieret til elevens læsefærdighed
- der skal være sammenhæng mellem elevens undervisning og lektierne
- lektierne skal være aftalt med eleven, så eleven kan tage medansvar for omfanget af lektierne. Lav evt. en lektiebog
- undervis eleven i hvilke strategier, der kan bruges hjemme til at løse hjemmeopgaverne
- samarbejd evt. med skolens lektiehjælp

Overgang til ungdomsuddannelse og fravigelser fra FSA og FA10

- i efteråret beskrives elevens læsevanskeligheder og behov for it-støtte med henblik på overgang til ungdomsuddannelse
- senest 1. december laver læsevejleder overlevering til skolens ungdomsvejleder, som noterer i uddannelsesplan og tilmelding til ungdomsuddannelse
- senest 1. december tages stilling til evt. fravigelser fra FSA/FA10

Litteratur

Andreasen, K. Å. og Dilling Jandorf, B.(2013): Ordblindhed, en håndbog for forældre. Specialpædagogisk forlag

Elbro, C.(2007): Læsevanskeligheder. Gyldendal

Kagan, S. (2008): Cooperativ Learning. Alinea

Halaas Lyster, S. (2012): Elever med læse- og skrivevanskeligheder. Hvad ved vi? Hvad gør vi? Akademisk forlag

Hattie, O.(2013): Synlig læring – for lærere. Dafolo

Madsbjerg, S. og Friis, K. (red.) (2012): Skrivelyst i et specialpædagogisk perspektiv. Dansk Psykologisk Forlag

Pøhler, I. og Pøhler, T. (2009): Coaching i skriftsprog – til elever i skriftsprogsvanskeligheder. Dafolo

Pøhler, L.(red.) (2012): Dysleksi – en fælles nordisk udfordring. Landsforeningen af læsepædagoger

Samuelsson (2012): Dysleksi og andre vanskeligheder med skriftsprog. Dansk Psykologisk Forlag

BEK nr. 380 af 28/04/2012 om folkeskolens specialundervisning og anden special-pædagogiske vejledning
<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=141578>

Vejl. nr. 9082 af 26/02/2013 om folkeskolens specialundervisning og anden special-pædagogiske vejledning
<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=145638>